

формування узгодженості дій обох рук. Під час занять відпрацьовуються навички утримання пальців в потрібній позі, переключення з одної пози на іншу, одночасне виконання рухів пальцями та кистями обох рук. Всі ці дії виконуються спочатку за наслідування дорослого, а потім одночасно з мовним супроводом та з опорою на зорові та тактильні образи-уявлення. Розвиток усіх видів дрібної моторики та зорово-рухової координації слугують передумовою до становлення усної та письмової мови, а також сприяють підвищенню пізнавальної активності дітей.

Таким чином, технологія навчання і розвитку мовлення забезпечується реалізацією змісту програми з розвитку мовлення, доцільною організацією корекційно-розвивальної роботи, впровадженням спеціальних методів та прийомів, з метою підтримки та максимально можливого розвитку дитини для успішного соціального й особистісного її становлення, для необхідності формування потреби у мовному спілкуванні та практичному оволодінню мовленням як засобом комунікації.

ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ КОНСТРУЮВАННЮ ДОШКІЛЬНИКІВ З РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ

Чеботарьова Олена

Одним з важливих засобів розвитку пізнавальної діяльності дітей з розумовою відсталістю є конструювання, яке розглядається як процес створення цілісного об'єкту з окремих елементів різних матеріалів (паперу, картону, дерева, спеціальних будівельних наборів і конструкторів) (О. Гаврилушкіна, Е. Гульянц, С. Давидова, О. Єкжанова, Л. Каліннікова, О. Стребелева, Н. Морозова, Н. Соколова).

У процесі конструювання у дітей закріплюються уявлення про форму і розмір, колір предметів, їх фізичні властивості, розвивається цілеспрямованість власних дій, формуються конструктивні здібності. Дослідження науковців доводять значні пізнавальні можливості конструктивної діяльності дітей, у процесі якої розвивається мислення, тренується пошукова функція розумової діяльності (О. Гаврилушкіна, Л. Парамонова, О. Єкжанова, З. Ліштван, Т. Комарова та ін.).

Тому включення дітей в конструктивну діяльність можна вважати однією з важливих умов формування у них загальних пізнавальних здібностей, завдяки яким відбувається успішне сприйняття зовнішніх властивостей оточуючого світу, таких, як величина, форма, розмір, просторове орієнтування, розуміння деяких істотних (структурно-функціональних) зв'язків на основі їх наочного моделювання, створення нових образів предметів.

Значні труднощі навчання дітей з розумовою відсталістю конструктивній діяльності обумовлюються ступенем ураження їх інтелектуальної сфери, відсутністю вчасної ранньої психолого-педагогічної допомоги. У них спостерігається тотальне недорозвинення предметної діяльності, несформованість комунікативної функції мовлення, порушення пізнавальних процесів сприймання, запам'ятовування, мислення, порушення психомоторних процесів. Примітивний процесуальний рівень предметної діяльності розумово відсталих дітей, а також неадекватна їхня поведінка в процесі дій з конструктивними матеріалами надають підстави говорити про грубе порушення не лише інтелектуальних, але й емоційно-афективних компонентів діяльності, що повинно бути враховано при організації спеціального навчання, доборі конструктивних матеріалів та визначенні спеціальних методів та прийомів корекційно-виховної роботи засобами конструювання. Саме специфіка психічного розвитку дошкільників з розумовою відсталістю обумовлює організацію спеціального навчання дітей

до осмислених, цілеспрямованих дій, спрямованих на отримання продуктивного результату.

Отже, процес формування навичок конструювання забезпечується використанням спеціальної технології навчання дошкільників з розумовою відсталістю, яка охоплює реалізацію змісту, чіткої організації форм та впровадження ефективних методів та прийомів у процесі вирішення дітьми конструктивних завдань.

Зміст програми «Конструювання» (О. Чеботарьова), яка є складовою «Програми розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю» (2012 р.), розробленої співробітниками лабораторії олігофренопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, побудовано з урахуванням особливостей психічного розвитку дітей та має нову структуру, що включає зміст навчально-виховного матеріалу, орієнтовні показники розвитку дитини на кінець навчального року та спрямованість корекційно-розвивального роботи у ході виконання практичних завдань. Специфікою реалізації змістового компоненту є забезпечення формування передумов навичок конструювання за двома основними напрямками:

- *створення особистісно-мотиваційного плану діяльності*: виховання бажання створювати будівлі, позитивне емоційне ставлення до процесу конструювання, зацікавленість до продуктивного результату діяльності як специфічного ігрового об'єкту;
- *розвиток у дітей з розумовою відсталістю компонентів конструктивної діяльності*, що передбачає цілеспрямовану роботу з навчання перцептивним діям обстежування предметів, сприймання, формування уявлень про цілісність предмету, формування образу предмета, відтворення образу предмета у конструкції.

Реалізація навчально-виховної роботи з таких напрямів слід розглядати як необхідну умову керівництва дитячою діяльністю на всіх роках навчання, однак особливого значення це набуває на початкових етапах навчання, коли,

по суті, закладається складний механізм конструювання як продуктивної діяльності дошкільника.

Технологія навчання конструюванню передбачає залучення дітей до вирішення різних типів конструктивних завдань, вирішення яких забезпечується застосуванням засобів і способів організації пізнавальної діяльності, що формує розвиток конструктивних здібностей. Навчання конструюванню у спеціальних дошкільних закладах передбачає певну етапність процесу, яка передбачає освітні, корекційні та виховні завдання на кожному році навчання.

Зокрема, *на початковому етапі навчання (пропедевтичному)* основними завданнями є формування позитивного ставлення та інтересу до конструктивної діяльності; ознайомлення дітей з різним матеріалом для конструювання; навчання споруджуванню нескладних будівель за показом учителя-дефектолога і використанню їх у процесі гри; формування умінь та навичок складання розрізних малюнків із зображенням знайомих предметів (з 2-х частин з прямим розрізом); удосконалення хапальних дій (трьома пальцями) у процесі діяльності з мозаїкою, матеріалами для розвитку дрібної моторики; виховання наполегливості, прагнення закінчити розпочату роботу до кінця; формування у дітей способів засвоєння суспільного досвіду: діяти за наслідуванням, вказівним жестом, демонстрацією, словесною інструкцією.

Наступний етап (другий рік навчання) спрямований на подальший розвиток інтересу до конструктивної діяльності; формування вмінь співвідносити будівлі з реально існуючими об'єктами і їхніми зображеннями на малюнках; навчання дітей аналізу (з допомогою дорослого) об'ємних і площинних зразків будівель; формування умінь та навичок побудови найпростіших конструкцій за наслідуванням, демонстрацією, зразком та словесною інструкцією, використовуючи різний будівельний матеріал для однієї й тієї ж конструкції; навчання співставленню готової будівлі зі зразком, співвіднесенню з реальними об'єктами; формування вміння

створювати будівлі з різних матеріалів, різноманітної зовнішньої форми, з варіативним просторовим розташуванням частин; навчання мовленнєвому опису послідовного виконання дії; ознайомлення з назвами елементів будівельних наборів; виховання в дітей уміння працювати в колективі однолітків.

На основному етапі (третій рік навчання) програмою передбачено навчання дітей виконувати будівлі й конструкції за зразком, по пам'яті й задумом; створення умов для включення дітьми власних конструкцій в задум сюжетної гри; виконання конструкцій зі збірно-розбірних іграшок, складання їх за зразком і уявою, формуючи цілісний образ предмета; виконання будівлі й конструкції за площинним зразком; формування уявлень дітей про конструйований предмет, використовуючи прийоми накладання деталей конструктора на площинний зразок; формування вмінь дітей використовувати будівлі в ході ігрової діяльності: інсценування, драматизації казок, сюжетно-рольової гри; розширення словникового запасу дітей, пов'язаного з назвами деталей будівельного матеріалу, конструкторів; формування поетапного планування дій; навчання порівнянню будівлі зі зразком, виховання кінцевого самоконтролю.

Заключний етап (четвертий рік навчання) спрямований на закріплення в дітей позитивного ставлення до конструктивної діяльності; розвиток умінь дітей створювати самостійні предметні будівлі, поступово переходячи до створення сюжетних композицій; правильне відтворення основних властивостей і відношень предметів у різних видах конструктивної діяльності; удосконалення навичок аналізу зразка, використовуючи для будівель конструкції-зразки і малюнки-зразки; формування вмінь створювати сюжетні композиції й будівлі за зразком та задумом; навичок здійснення колективної конструктивної діяльності у процесі створення знайомих образів і сюжетів; виховання в дітей ціннісного ставлення до своїх робіт і робіт однолітків.

На всіх етапах навчання особлива увага звертається на особистісне зростання дошкільника: виховання інтересу до конструктивної діяльності, розвиток позитивних особистісних характеристик – наполегливості, старанності, прагнення закінчити розпочату роботу, виконання елементарних трудових доручень (скласти матеріали у коробку тощо).

Важливою умовою реалізації технології є використання різних видів конструкторів – необхідних матеріалів для творчої гри дитини. Конструктор надає дитині можливість експериментувати і творити свій власний світ.

Особливого значення у процесі оволодіння конструюванням, яке відбувається під керівництвом дорослих, набувають дидактичні ігри та вправи для розвитку спостережливості, конструктивного мислення, дрібної моторики, просторового орієнтування, розрізнення сенсорних еталонів тощо.

Однією з умов ефективності навчально-виховного процесу є тісна співпраця педагогів з батьками дітей, педагогічна просвіта їх щодо організації освітньо-розвивального середовища вдома, здійснення корекційних прийомів, методів, дидактичних ігор та вправ у процесі виховання дітей в сім'ї.

У процесі навчально-виховної роботи відповідно до характеру завдань використовуються наступні види конструювання:

- конструювання *за зразком*;
- конструювання *на тему, задану вихователем*;
- конструювання *за умовами, визначеними вихователем*;
- конструювання *за власним задумом*.

При конструюванні *за зразком* діти відтворюють зразок у формі готової конструкції з повним чи частковим показом дій. Конструювання *за умов* полягає в тому, що діти конструюють вже знайомі предмети з урахуванням вимог, що пред'являються за призначенням конструкцій. Наприклад, будинок повинен бути такого розміру, щоб в ньому могли жити ляльки, міст повинен мати таку ширину, щоб на ньому могли розминутися

дві машини тощо. Конструювання *за задумом* передбачає пропозицію дитині певної теми («Побудуй міст, який хочеш»).

Розрізнення цих видів конструювання достатньо умовно. Вони можуть по-різному поєднуватися між собою і реалізуються, головним чином, під час проведення організованих занять в дитячому саду.

Основною формою навчання дітей конструюванню є заняття, які проводить вчитель-дефектолог, створюючи умови для виконання конструкцій, добираючи індивідуально завдання відповідно до рівня засвоєння дітьми начального матеріалу. Дошкільників навчають правильній організації робочого місця: розкласти будівельний матеріал на столах в тому порядку, в якому показав вихователь, після закінчення занять і ігор розбирати споруди, укладаючи матеріал на столі в тому порядку, в якому він знаходився перед заняттям.

Таким чином, технологія навчання конструюванню забезпечується реалізацією нового змісту програми з конструктивної діяльності дітей з розумовою відсталістю у спеціальних дошкільних закладах, доцільною організацією навчально-виховного та корекційно-розвивального процесу навчання, впровадженням спеціальних методів та прийомів формування конструктивних умінь та навичок, педагогічними умовами забезпечення корекційно-розвивального середовища, педагогічною просвітою батьків щодо ефективних методів стимулювання пізнавальної активності дітей. Завдяки реалізації нової технології у дітей активізуються пізнавальні можливості, удосконалюється емоційно-вольова сфера, поліпшується психомоторний розвиток, удосконалюються навички соціальної поведінки, що є підґрунтям для їхньої соціальної адаптації та підготовки до шкільного навчання.